

Személyi vonatkozású adatok a wittenbergi egyetem erdélyi hallgatóiról. (1554—1750.)

Irta : Dr. Asztalos Miklós.

A wittenbergi egyetem döntő szerepet vitt mind a magyarországi, mind az erdélyi reformációban. Mégis az egyetem hallgatóival való foglalkozás egész napjainkig érthetetlen módon szinte teljesen hiányzott úgy egyház-, mint művelődéstörténeti irodalmunkból. Néhány adott kérdés közelebbi kutatása kapcsán 1928-ban felkerestem a wittenbergi egyetemi könyvtár Wittenbergben maradt részét, melynek átnézése közben több magyarországi és erdélyi egyetemi hallgató írásos emlékére sikerült rátalálnom. Utóbb 1929- és 1930-ban alkalmam volt húzamosabb időt tölteni Wittenbergben és Halleban, ahol most az egykori wittenbergi egyetem levéltára őriztetik, s ott levéltári kutatásokat folytatni, amelyek főleg az egykori wittenbergi hallgatók személyi viszonyaira vonatkoztak. Kutatásaim közben ugyanis egyre követelőbben tört elő az a feladat, hogy igyekezzek rekonstruálni a Wittenbergben három évszázad alatt megfordult, több mint háromezer magyarországi és erdélyi hallgató életkörülményeit is. Az eddigi külföldi iskolázás-kutatók megelégedtek a hallgatók névsorának összeállításával s azok közelebbi tanulmányi és magánviszonyaival már nem igen foglalkoztak.

Kétségtelen pedig, hogy ezeknek az utóbbi viszonyoknak ismerete igen hasznos, részben életrajzi, részben művelődéstörténeti adatokat nyújthat, s a külföldi iskolázás kérdéseinek tisztázásához szervesen hozzátartozik.

Az eddig általam összegyűjtött anyag, mely elsősorban a magyarországi hallgatókra vonatkozik, — bár már jelentős — még nem elegendő a kérdés összefoglaló megírásához. A közel jövőben azonban nem igen lesz alkalmam hallei és wittenbergi levéltári kutatásaimat folytatni, illetve kiegészíteni. Nem végzek tehát — úgy vélem — felesleges munkát akkor, amikor az erdélyi hallgatókra vonatkozó adataimból közreadom azokat, amelyeket más részletkutatók már az összefoglalás előtt is felhasználhatnak.

Mindenek előtt néhány szóban vázolnom kell forrásaim természetét és jelentőségét.

Minden kutatás alapjául elsősorban az *egyetem anyakönyve* szolgál. Az anyakönyvet, amely 1502-től 1812-ig terjed, tíz fólió kötetben őrzi a hallei egyetemi könyvtár. Az iktatásokat tartalmazó anyaköny-

vek anyagából eddig csak három és fél kötetnyi anyag jelent meg nyomtatásban. 1841-ben adta ki az *Album Academiae Vitebergensis* című mű első kötetét Foerstemann, s ezt 1892-ig még két kötet követte. A három kötet 1600-ig közli az egyetem hallgatóinak névsorát. Ennek a kiadványnak az alapján közölte Révész Imre a Történelmi Tár VI. kötetében a magyarországi hallgatók 1560-ig, Melancthon haláláig, terjedő jegyzékét, majd Fraknói Vilmos *A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században* című művében 1600-ig. Az erdélyi hallgatók névsorát szintén 1560-ig terjedőleg Karl Fabricius közölte az Archiv des Vereines für siebenbürg. Landeskunde 1857-es kötetében. Magát az anyakönyvet, mint közvetlen forrást Bartholomaeides János használta, aki ennek alapján 1817-ben ki is adta *Memoria Ungarorum qui in universitate Vitenbergensi... studia confirmarunt* c. művét, amelynek legnagyobb hiányossága az, hogy teljesen mellözi az Erdélyből származó hallgatókat. Elsősorban tehát átnéztem 1601-től 1812-ig az eredeti anyakönyveket s ennek alapján sajtó alá rendeztem *A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora 1601—1812.* c. közleményemet, amely a Magy. Prot. Egyháztörténeti Adattár XIV. kötetében a napokban látott napvilágot. Itt száz számra közöltem erdélyi hallgatókat, akiknek ismételt felsorolására itt nem is lenne terünk. Így mint alapforrásra, legyen szabad az olvasót az említett közleményre utalni.

A Halleban őrzött egyetemi iratok közül a filozófiai kar dékáni könyveit néztem át. A theologiai, jogi- és orvosi kar doktorrá avatásai ugyanis a nevek felsorolásával fel vannak tüntetve az egyetemi anyakönyv félévvégi összegezései mögött. A bölcsész-kari avatások azonban a nevek mellőzésével csak számszerint szerepelnek. Ezért kellett elsősorban a bölcsészeti kar dékáni könyveit átnéznem. A bölcsészeti kar dékáni könyvei 4 fólíó kötetet tesznek ki. Az első bejegyzés 1518-ban, az utolsó 1812-ben kelt. Eddig mindössze az első kötet anyaga látott napvilágot. Julius Köstlin 1888., 90. és 91-ben kiadta *Die Baccalaurei und Magistri der Wittenberger Philosophischen Facultät... und die ordentlichen Disputationen...* címen 3 füzetben. A könyvek avatások szerint csoportosítva őrzik a baccalaureatusi és magisteri címet nyertek névsorát, valamint a karba kebelezett magisterek jegyzékét. A karba kebelezett magister mint adjunctus valaminő átmenetet jelentett a mai magántanár és rendkívüli tanár között. Nem rendszeresen, de közlik a könyvek az időnként tartott disputációk jegyzékét is. A négy kötet összesen 4 oly baccalaureatusi avatás (1533—1555), 143 oly magisteri avatás (1534—1798), 17 oly karba kebelezés (1544—1783) és néhány oly disputáció emlékét őrzik, amelyek magyar illetve erdélyországi hallgatókra vonatkoznak. Iskolázás-történeti szempontból ezek az adatok felbecsülhetetlen értékűek.

Wittenbergben folytattam a volt egyetemi könyvtár anyagát őrző Augusteum könyvtárának átnézését. 1928-ban ebben a könyvtárban 402 drb. 1711. előtti magyarországi és erdélyi szerzőjű legnagyobb részben egyetemi vonatkozású nyomtatványt találtam. Ebből 92 drb. volt addig ismeretlen, közöttük számos erdélyi szerzőjű volt. Az egészet közöltem a Magy. Prot. Egyháztörténeti Adattár XII. kötetében *A wittenbergi*

egyetemi könyvtár Wittenbergben maradt részének régi magyar könyv-állománya címen. A múlt évben újabb 29 nyomtatványt találtam, amelyből 18 drb. bizonyult unikumnak. Az unikumok közül négy erdélyi vonatkozású.

Az Augusteum épületében van elhelyezve a páratlan Reformatiions-Museum is, amelynek levéltárában a magyar származású professzorokat érintő iratokon kívül magyarországi hallgatókra vonatkozó anyag is van. Így az egyleveles nyomtatványok között találtam páratlan ritkaságú XVII. századi magyarországi hallgatókról szóló rektori hirdetményeket. Ezeket *Magyar diákok előadásáról szóló rektori hirdetmények Wittenbergből (1652—1656.)* címmel teljes szövegükben közöltem a Magyar Könyvszemle 1930-as évfolyamában. Sajnos, ebben az anyagban erdélyi vonatkozású nem volt, ellenben viszonylag gazdag anyagot találtam két egykori emlékkönyvben: Claudius Textorius 1565—68. közötti és Joh. Rud. Ringleb 1748—50. közötti *Stammbuch*jában. Ezek az adatok főleg az erdélyi hallgatók külföldi barátkozási körére nézve nyújtanak becses ismereteket. A Textor-féle Stammbuchot J. Jordan, a Lutherhalle néhai igazgatója, ismertette *Zur Wittenberger Universitätsgeschichte des 16. Jahrhunderts* címen. A húsz lapos közleményből egyetlen különlenyomatot láttam a Lutherhalle kézikönyvtárában, azonban azt, hogy hol jelent meg a közlemény, sem Lic. O. Thulin, a Lutherhalle mai igazgatója, sem én nem tudtuk megállapítani.

A wittenbergi városi templom levéltára — melyet eddig teljesen figyelmen kívül hagytak — igen gazdag lelőhelye a Wittenberget járt hallgatók személyi adatait őrző emlékeknek. Legelsősorban kell emlétenem a 10 kéziratos kötetet kitevő, úgynevezett *Wittenberger Ordinier-tenbuch*-ot. Ez a gazdag gyűjtemény a wittenbergi városi templomban lelkésszé avatottak sajátkezü bejegyzésű, rövid önéletrajzait tartalmazza. A Prónay—Stromp-féle *Magyar Evangelikus Egyháztörténeti Emlékek*-ben megjelent ebből egy régi másolat alapján az 1610-ig avatott magyarországi lelkészek jegyzéke. Az egykori másoló azonban az erdélyieket figyelmen kívül hagyta s azokat Prónay és Stromp 1572-ig, ameddig a teljes anyagot nyomtatásban is kiadta Buchwald két füzetben 1894—95-ben *Wittenberger Ordinier-tenbuch* címen, ebből a kiadásból pótolták. Mivel az eredeti anyagot Prónay és Stromp nem látták, átnéztem úgy az általuk kiadott kor, mint a későbbi időszak anyagát is s még 32 új önéletrajzt találtam. Ebből harminc 1608. és 1772. között avatott magyarországi származású, kettő pedig 1573. és 1577. között avatott erdélyi lelkész önéletírása. Igen jelentős adat az, hogy amíg Magyarországról még a XVIII. században is akad magát Wittenbergben avattató papjelölt, addig 1577-tel megszűnik az erdélyiek lelkésszé avatása, holott addig onnan igen jelentős számmal keresték fel ebből a célból Wittenberget. Fenti dátumot tehát mérföldkövül vehetjük fel az erdélyi evangelikus egyház szervezetének fejlődésében.

Soha figyelemre nem méltatott anyag a wittenbergi városi templom levéltárának keresztelési, házassági és halálozási anyakönyveinek anyaga. Magam mindhármát 1711-ig néztem át. A keresztelő könyvek (*Tauf-Buch über die Geborenen bei der Stadt und Pfarrkirche St.*

Mariae zu Wittenberg.) 1560-tól maradtak fenn s néhány hónapi hiánnyal 1711-ig öt kötetet tesznek ki. Magyarországi és erdélyi hallgatók részben mint apák, részben mint keresztapák fordulnak bennök elő. Az előbbiek családtörténeti érdekességük, az utóbbiak érdekes bepillantást nyújtanak a hallgatók társadalmi érintkezéseibe. A házassági anyakönyvek (Trau-Buch) szintén 1560-tól maradtak fenn s 1711-ig hasonlóképen öt kötetre rugnak. A bennök előforduló magyarországi és erdélyi hallgatók házasságai szintén érdekes adatokat szolgáltatnak a hallgatók társadalmi köréből. Különösen érdekes az, hogy a menyasszonyok nagy részre özvegyasszony, amiről az akkori butorozott szoba-kiadás méreteire, valamint a kiadó és bérlő kölcsönös jó viszonyára következtethetünk! A halottas-könyvek (Verzeichnis der Verstorbenen) 1563-tól vannak meg s 1711-ig hat testes kötetre rugnak. A bennök előforduló adatok igen fontosak, mert megmagyarázzák néhány Wittenbergig nyomon követhető hallgató hirtelen eltűnését. Egyik-másik adat erkölcs-történetileg jelentős (pld. a diákgyilkosságok), másokból egyes epidémiák dühöngését tudjuk megrajzolni*.

Nagyon becses anyagot rejt a wittenbergi városi levéltár, amely a XV. század második negyedétől majdnem hiánytalanul fennmaradt anyagot őriz. A városi tanács ugyanis a legtöbb esetben hozzájárult a szegényebb hallgatók disputációinak és dissertációinak nyomdaköltségeihez. Ezeket a városi számadáskönyvekben megtalálhatjuk. Sajnos a levéltár ép átköltözöben volt a városházáról a régi vár földszintjére s így csak tájékozódást tudtam szerezni, tervszerű kutatást kezdeni nem lehetett.

Az egyes használt források rövid ismertetése után most rátérek ezek erdélyi vonatkozású anyagának oly méretű közlésére, amennyiből a részletkutatók az őket érdeklő adatokat fel tudják használni. A források vonatkozó részeinek szöveghű közlésétől, a rendelkezésemre álló hely szűk volta miatt, el kellett tekintenem.

Mivel a Wittenberget járt hallgatókról az ott tartózkodásuk éve a legtöbbször legismertebb adat, nem személy szerint névsorban csoportosítva, sem források szerint, hanem évről-évre közlöm alábbiakban a filozófiai-kar dékáni könyveinek, az Augusteum újabban felfedezett régi magyar könyveinek, a Reformations-Museum (Lutherhalle) levéltári anyagának, a Wittenberger Ordiniertenbuchnak s a wittenbergi keresztelő-, házassági- és halottas-könyveknek eddig ismeretlen erdélyi anyagát:

1554. február 15-én a bölcsészeti kar magisterré avatta *Wagner Bálintot*, („Valentinus Wagnerus pastor ecclesiae Coronensis“) a brassói egyház lelkészét. (Dekanat-Buch. I. k. 53 b. l.)

1555. március 5-én a bölcsészeti kar magisterré avatta *Frank Lukácsot*. („Lucas Francus Transylvanus.“ Dekanat-Buch. I. k. 137 l.)

* Figyelmeztetem a kutatni szándékozókat, hogy a wittenbergi egyházi levéltárban óránként kell kutatási engedélyt fizetni! Ez hasonló méretű kutatásnál igen jelentős összegig mehet. Nekem sikerült mintegy 70%-os kedvezményt, napi egy márkás pauszáléarat kialkudnom. Ennek a szokatlan eljárásnak a családtörténetkutatók elriasztása a kimondott célja.

1555. április 28-án a musnai *Fabricius* Jakab baccalaureatusi fokozatot nyer a bölcsészeti karon. („*Jacobus Fabricius Musnensis Transylvanus*.” Dekanat-Buch. I. k. 436 l.)

1561. augusztus 12-én a brassói *Kertz* Pál („*Paulus Kertzius Coronensis Transylvanus*”) a bölcsészeti karon magisterré avattatik. (Dekanat-Buch. II. k. 173 l.)

1562. február 11-én az előbb említett brassói *Kertz* Pált, a bölcsészeti tudományok mesterét, a kar tagjainak sorába emeli. („*Receptus est in collegium facultatis artium*” ... Dekanat-Buch. II. k. 747 l.)

1563. március 7-én a szebeni *Rodt* István Wittenbergben elhunyt. („*Stephanus Rodt Cibiniensis, ist den 7 martij vorschiden*” ... Halottas-könyv. I. k.)

1563. augusztus 10-én *Wolf* György („*Georgius Wolf Transylvanus*”) a bölcsészeti karon magisterré avattatik. (Dekanat-Buch. I. k. 186 l.)

1563. Az erdélyi *Jacobus Lucius* wittenbergi nyomdász, akinek ez évből több magyar szerzőjü egyetemi nyomtatványát ismerjük,* kiad egy eddig le nem írt 4 leveles nyomtatványt. Mivel ez évből nem egyetemi jellegű nyomtatványát nem ismertük, közlöm ennek a címlapját:

„*EPITHALAMION / SCRIPTVM IN HO- / NOREM CONIVGII REVEREN / DI VIRI, ERVDITIONE ET VIRTUTE PRAE- / stantis M. Thomae Pitzij, Diaconi Ecclesiae / Bitterfeldensis, Sponsi: Et honestae ac pu- / dicae uirginis Margaridos am Ende / ipsius Sponse / A / M. GOORGIO MAURICIO NO- / RINBERGENSI, / VITEBERGAE EXCVDEBAT JACOBVS / Lucius Transylvanus. / 1563.*”

Fellelhető az Augusteum könyvtárának „Var. 244” jelzetű colligatumában.

Gulyás Pál *A könyvnyomtatás Magyarországon a XV. és XVI. században* c. művében azt írja *Lucius* Jakabról, hogy 1556. körülől 1572-ig Wittenbergben Lufft műhelyében dolgozott s 1564-ben önállóan kiadta Luther kis és nagy katekizmusát s több más munkáját. Fenti adatunk értékes adalék *Lucius*nak már 1563-ban való önálló működéséhez, amelyet különben a már ismert négy, ez évből való magyar szerzőjü nyomtatvány is igazolt.

1567. február 18-án a szebeni *Auner* Julian („*Jolianus Aunerus Cibiniensis Transylvanus*...””) a bölcsészeti karon magisterré avattatik. (Dekanat-Buch. II. k. 209. l.)

1567. május 28-án a medgyesi *Hermann* Simon emléksorokat ír *Claudius* Textor *Stammbuchjába* („*Ornatissimo viro D. Claudio Textorj Allobrogj, Simon Hermannus Mediosis Transsylvanus*...”.) Emlékül naziani Gergelynek a szent keresztségről tartott beszédéből idéz egy görög mondatot, amit négy hexameteres sorban latinra fordítva is ad.

1568. aug. 22-én *Kreszling* Timót Wittenbergben elhunyt. („*Thimotheus Kreszling ein Student aus Sybenbürgen, ist den 22 Augusti in der Kupffergasz bey dem Clausurmacher Merten Unger, vorschiden.*”) (Halottas-könyv. I. k.)

* Régi Magyar Könyvtár. III. k. 521, 522, 523 és 524. szám.

1570. március 8-án a szebeni *Braun* János („Johannes Braun Cybiniensis“) a bölcsészeti karon magisterré avattatik. (Dekanat-Buch. II. k. 234 l.)

1573. július 19-én a brassói *Taschner* Simon („Simon Taschnerus Transylvanus Coronensis“) a wittenbergi városi templomban a szokásos ünnepélyes külsőségek között lelkésszé avattatott. Rövid önélet írását saját kezűleg jegyezte be a „Wittenberger Ordiniertenbuch“ IV. kötetébe. *Taschner* 1571-ben ment a wittenbergi egyetemre s akkor 23 éves volt. 1573-ban hazahivatott Erdélybe. Sajnos, a teljesen elkopott írású végsorokból nem állapítható meg kétségtelenül, vajjon Brassóba hívták-e meg.

1576. november 26-án az erdélyi *Zimmermann* Simon és megkeleszteti Simon nevű fiát a wittenbergi városi templomban. („Simon Zimmermann aus Sybenbürgen ein Zimmermann sein Sohn Simon ist den 26 novembris gedauft worden.“ Tauf-Buch. I. k.)

1577. október 9-én a szebeni *Oltardt* Antalt (Antonius Oltardt Cibiensis Transylvanus) a wittenbergi városi templomban *Policarpus Leyser* superintendens a szokásos külsőségek között lelkésszé avatta. Önéletrajzi adatai szerint előbb Szebenben, utóbb két évig Brassóban tanult, ahol a bátyja *Oltardt Márton* volt a rector. Brassóból Medgyesre távozott, ahol mint segédtanító működött. Amikor kilátása volt arra, hogy meghívják *Probstdorff*ra lelkésznek, Márton bátyja biztatására Wittenbergbe ment, honnan fél év múlva anyja hívására tér vissza, miután lelkésszé avattatta magát. *Oltardt* az utolsó Wittenbergben avatott erdélyi lelkész. (Wittenberg. Ordiniertenbuch. IV. k.)

1578. november 19-én *Costius* András, mint keresztapa szerepel: „Abraham. Eltern: Nickel Müller ein Buchbinder, Catharina. Gefattern: Abraham von Holtzendorff aus de. Marek ein Student, *Andreas Costius Transylvanus*, Anna die Doctor Peter Appianisin.“ (Tauf-Buch. II. k.)

1579. febr. 24. „*Georgius Hyeronimus von Eperius aus Siebenbürg* und Anna Caspar Helts nachgelasne Bürgerstochter allhie. Diese beide personen sint den 15 februarii allhie auffgeboten, und den 24 februarij getraut worden.“ (Trau-Buch. II. k.)

1579. július 29. „*Marcus Vulpinus* aus Siebenbürgen“ keresztapja bizonyos *Wilch* nevű könyvvezető János nevű fiának. (Tauf-Buch. II. kötet.)

1579. november 23. „*Georgius Platz von BIRTHALLUM aus Sybenbürgen ein Student*“ háromszori kihirdetés után házasságra lépett *Benedict Wilden* Judit nevű árvájával. Az esketést végezte *Simon Sieder*. (Trau-Buch. I. k.)

1579. december 24-én „*Martinus Tulderus aus Siebenbürgen*“ keresztapja „*M. Paulus Nicander Rithingensis*“ *Appolonia* nevű leányának. (Tauf-Buch. II. k.)

1580. február 1-én „*Georgius Platz aus Siebenbürgen*“ és *Julia* nevű felesége leányát *Julianát* keresztvízre tartotta „*Leonhardus Gros von Hermannstadt ein Siebenbürger*“. A két keresztanya *Michael Reichart* magister és a *Franz* nevű írnok felesége volt. (Tauf-Buch. II. köt.)

1580. augusztus 10-én „*Martinus Duderus Transylvanus*“ keresztvízre tartotta Paul Drescher könyvkötő Erzsébet nevű leányát. (Tauf Buch II. k.)

1580. szeptember 22-én elhunyt Georg Wilden házában „*Andreas Kostius von Meschen aus Siebenbürgen*“, aki „hat allhie studiert“. (Halottaskönyv. 2. k.)

1582. szeptember 4-én a bölcsészeti karon magisterré avattatott „*Michael Butnerus Nependorffius Transylvanus*“. (Dekanat-Buch. II. k. 301. l.)

1582. október 1-én Paul Drescher könyvkötő fiát, Mihályt, keresztvízre tartotta „*Marcus Albelius Transylvanus*, student“. A másik keresztapa szintén egy egyetemi hallgató, Ch. Rohn volt. Érdekes, hogy Drescher mindkét gyermekének erdélyi a keresztapja! (Tauf-Buch II. k.)

1584. január 13-án „*Johannes Sartorius von Hermannstadt in Siebenbürgen*“ nőül vette háromszori kihirdetés után Georg Wilden özvegyét, Helenát. Az esketési szertartást M. Th. Fabritzius végezte. Nem érdektelen rámutatni arra, hogy amint azt 1580-ból tudjuk, Wildenéknél laktak erdélyi hallgatók. (Trau-Buch. II. k.)

1584. június 10-én tartotta „*Johannes Schneider, Siebenbürger*“ keresztvízre Ph. Schultzs napszámos Mária nevű leányát. (Tauf-Buch II. k.)

1589. szeptember 1-én „*Matthias BIRTHALMER von Hermannstadt aus Siebenbürgen*“ háromszori kihirdetés után nőül vette Adam Richter polgár Erzsébet nevű leányát. Az esketési szertartást M. Chr. Gruner végezte. (Trau-Buch. II. k.)

1596. Egy eddig ismeretlen négyleveles nyomtatvány számot ad az erdélyi Andreas Czumpoliusról, a frankfurti egyetem hallgatójáról. Itt adom a címleírást:

„Programma / Magnifici Rectoris Academie / FRANCOFVRTANAE / Illustris et generosi Domini / DN. ERNESTI LVDOVICI LIBERI BARONIS IN PVTBVS, &ct. / Quo / Coetum Scholasticum ad cohonestandes exequias, / quas nobili, pietate et eruditione praestanti iuveni dn. / ANDREAE CZVMPOLIO / Transylvano / Piè defuncto, VIII. Idus Maij populares / & amici moesti faciebant, officij / ratione inuitabit. / Typis Scivris / ANNO CHRISTI CIOIOXCVI/“

A nyomtatvány az Augusteum könyvtárában, a „Var. 221“ jelzetű colligatum 91-ik darabja. Adja Czumpolius rövid életrajzát, aki Sabes(Sebes?)-ről származott, atyja Cz. Samuel, anyja Margareta Bona volt.

1600. október 4-én a bölcsészeti karon magisterré avattatott „*Franciscus Schimerus, Mediensis, Saxo Transylvanus*“. (Dekanat-Buch. II. k. 397. l. és III. k. 26. l.)

1606. március 3-án „*Der Erbar und wolgelarte her Daniel Reipolius Theologiae Studiosus von Cronstadt aus Siebenbürgen*“ háromszori kihirdetés után nőül vette Arnold Artus „*oeconomus*“ árváját, a „*tügensame jünger*“ Máriát. Az esketést M. Georg Jordan végezte. (Trau-Buch. III. k.)

1615. január 24-én gyilkosság áldozata lett a brassói Weisz Márton: „Martinus Weisz Theologie studiosus von stadt Cron aus Siebenbürgen ist den 17 januarij von einem seiner ludleut in der pfarerrhausz von sütsz hinder der mauler gestochen, und den 24 Januarij gestorben“. (Halottaskönyv. III. k.)

1616. augusztus 11-én elhunyt a Neu-Gasseban Hans Bulmannénál „Josephus Schülerus bistricensis Transilvanus“. (Halottaskönyv. III. k.)

1621. május 9-én „Marcus Dorthes von Kronstadt aus Sibenbürgen Theologiae studiosus“ elhunyt. (Halottaskönyv. III. k.)

1647. április 4-én elhunyt a kollégiumban „Herr Georgius Barthius, ein Studiosus von Hermanstadt, aus Siebenbürgen“. (Halottaskönyv. V. k.)

1647. május 22-én elhunyt a felső kolostorban „Herr Blasius Fronius ein Student aus Siebenbürgen“. (Halottaskönyv. V. k.)

1648. június 20-án elhunyt „Herr Johannes Francke, ein Studiosus bürdig ausz der Stadt Nösen in Siebenbürgen“, aki a Juristen-Gasseban Chr. Valternél lakott. Temetése a nagyobb harang szava és prédikáció mellett június 24-én ment végbe. (Halottaskönyv. V. k.)

1648. Eddig ismeretlen nyolc számozatlan levélből álló nyomtatvány az előbbirt Francke halála kapcsán. Közlöm a címlapját:

„Letzt Ehren-Gedächtniisz / Bey Christlichem Leichbegängniisz / Und / Ueber den frühzeitigen doch seligen Abschied / Des Ehrenvester Vorachtbahren und Wohlgelarten / H. Johannes Franken / von Nösen ausz Sibenbürgen bürtig / Welcher, / Als er eine geraume Zeit bey dieser löblichen Universität / Wittenberg studierens halben sich aufgehalten, Gottes väterliche / Züchtigung / mit der er seine Frommen beleget, an seinen bresthafften und sterblichen Liebe empfunden / ja gar in der That erfahren mues- / sen, dasz die Erde allenthalben des Herren sey. In dem Gott derr All- / mächtige. Ihn nach seinen allein weisen Rath den 21. Brachmonates, / des 1648 Jahr, von dieser Welt zu sich genommen, und der / Seelen nach die ewige Frewde versetzt. / Seiner hochbetruebten Fraw Mutter / Zu trost / Von mitleidenden Feunden beygebracht / In / Wittenberg, / Wittenberg / Gedrucht bey Michael Wendt, / Anno 1648. /“

A külföldieken kívül német nyelvű verseket írtak benne „Georg Poch von Oedenburg aus Nieder-Ungarn“, „Daniel Klesch von Iglo aus Ober-Ungarn“, „Georg Kramer Von Oedenburg aus Ungern“, „Georg Totschner von Noesen aus Siebenbürgen“, „Valentin Forgatsch von Cronstadt aus Siebenbürgen“, „Thomas Schüller aus Siebenbürgen“ és „Michael Höher von Newsohl aus Ungarn“.

A nyomtatvány az Augusteum könyvtárában a „Var. 238“ jelzetű colligatumban őriztetik.

1652. október 12-én a bölcsészeti karon magisterré avatták a megyesi Albrich Mártont. Érdekes a dékáni könyv megjegyzése: „Martinus Albrichius Mediensis Saxo Transylvanus. Gratuitus. Secundus ex Transylvanis, qui in hoc seculo Magistri titulum indeptus est in hac Academicâ.“ Érdekes, hogy mennyire nyilvánartották a külföldi magistereket, hisz az első érdélyit éppen a században 52 évvel előbb, 1600 október 4-én avatták. (Dekanat-Buch. III. k. 221. l.)

1655. augusztus 23-án eltemettetett „Herr Georgius *Cursorius* der H. Schrift Studiosus von Hermanstadt ausz Siebenbürgen“. *Cursorius* Martin Maurer törvényszéki irnok piactéri házában halt meg. Temetésén a középső és az örharang szólt. *Cursoriust* a templomudvaron Lappel és Job. Wilhelm Fincelius sírja közé temették. (Halottaskönyv. V. k.)

1657. október 15-én a bölcsészeti karon magisterré avatták a brassai *Honterus* Jánost. (Dekanat-Buch. III. k. 239. l.)

1658. október 14-én a bölcsészeti karon magisterré avatták a nagyszebeni *Schnitzler* Jakabot. (Dekanat-Buch. III. k. 243. l.)

1661. május 29-én a nagyszebeni *Schnitzler* Jakab, a filozófiai tudományok mestere, a bölcsészeti karon adjunktussá lesz. (Dekanat-Buch. III. k. 733. l.)

1671. április 18-án „H. Paul *Schilling* S. S. Theol. Stud. aus Siebenbürgen“ Wittenbergben elhunyt. (Halottaskönyv. VI. k.)

1676. január 11-én tartotta keresztségére „H. Johannes *Italy* Studiosus aus Siebenbürgen“ Georg Klostermann suszter Anna Maria nevű leányát. (Tauf-Buch. VI. k.)

1676. április 27-én a bölcsészeti karon magisterré avatták a brassai *Greissing* Bálintot. (Dekanat-Buch. III. k. 296. l.)

1679. április 12-én a brassai *Greissing* Bálint, a filozófiai tudományok mestere, a bölcsészeti karon adjunktussá lesz. (Dekanat-Buch. III. k. 735. l.)

1681. május 30-án elhunyt Wittenbergben „H. Stephan *Zoch* S. S. Theo. Studios. aus Siebenbürgen“. (Halottaskönyv. VI. k.)

1682. április 27-én a bölcsészeti karon magisterré avatták a nagyszebeni *Krempses* Jánost és a brassói *Fronius* Márkot. (Dekanat-Buch. III. k. 309. l.)

1683. április 24-én a bölcsészeti karon magisterré avatták a brassói *Albrichius* Jánost. (Dekanat-Buch. III. k. 311. l.)

1684. Egy eddig ismeretlen nyomtatvány hírt ad a holdvilági *Kelp* Mártonról, aki 1679. december 23-ikán iratkozott be a wittenbergi egyetemre. A nyomtatvány címlapját itt adom:

„Clarissimo / ET / Inter Plurimus Eosque Praestan- / tissimos Candidatos / Haud Postremo, / Nunc / Meritissimo Florentissimoque Phi- / losophiae et Liberalium Artium Magistro, / DN: MARTINO / KELPIO / Holdvilagino-Transylvano, / Gratulatur / Eique collatos d. XXXI. Januarii CIO CLXXXIV / In Illustri Academia Lipsensi / Summos in Philosophia Honores / Faustos esse jubent / Patroni magni, Praeceptores opti- / mi, et quidam Popularium / In Inclita Academia Wittenbergensi. / Typis CHRISTIANI FINCELLI. /“

A hely és évjelzetlen wittenbergi nyomtatványban, amely négy ívjelzetlen és számozatlan levélből áll, a következő erdélyi versírókat találjuk: „M. Johannes *Krempes*, Cibinio-Transylvanus“, „Johann *Klein*. Schoenbergâ-Transs. SS. Th. St.“, „M. Marcus *Fronius*, Corona-Transsylvanus“, „Mart. *Titius*, Kis-Schenk. Transs. Med. Stud.“, „Johann *Hoch*, Parathiâ-Transs. SS. Th. St.“, „Barthol. *Melas*. Lob. Transs. SS. Th. St.“, „Johannes *Manckesch*, Corona-Transsylv. SS. Th. et Phil. St.“ és „Andreas *Sattler* Bistricio-Transs. SS. Th. Stud.“

A nyomtatvány az Augusteum könyvtárának „Var. 256” jelzetű colligatumában található.

1686. április 6-án elhunyt „Hr. Christoph Greising S. S. Th. Stud. aus Kron Stadt in Siebenbürgen”. (Halottaskönyv. VI. k.)

1687. április 28-án a beszercei *Schullerus* András a bölcsészeti karon magisteri fokozatot nyert. (Dekanat-Buch. III. k. 327. l.)

1688. április 26-án „Johann Franciscus Corona-Transylvanus” a bölcsészeti karon magisterré avattatott. (Dekanat-Buch. III. k. 331. l.)

1688. október 16-án elhunyt Wittenbergben „Hr. Andreas Totter SS. Theol. Stud. von Cronstadt aus Siebenbürgen”. (Halottaskönyv. VI. k.)

1692. október 13-án a bölcsészeti karon magisterré avattatott a segesvári *Haner* György. (Dekanat-Buch. III. k. 353. l.)

1694 után „Johannes Kinder Saxo Cibinio Transylvanus”, aki 1693. június 30-án iratkozott be a wittenbergi egyetemre, meggyilkolta Joh. Georg *Hendel* nevű hallgatótársát. Az esetet az 1694. nov. 13-án beiratkozott *Hendel* neve mögé így jegyzi fel az anyakönyv: „Johann Georgius Hendelius, Curiä-Variscus, qui postmodum mucrone Johannis *Kinderi* Transilv. vita privatus est.” (Anyakönyv. VII. k.)

Hogy *Kinder* elvette-e a pallos joggal bíró egyetemtől a megfelelő büntetését, vagy gyors szökéssel megmentette az életét, addig, amíg az egyetem fegyelmi aktáit is át nem nézzük, nem tudhatjuk.

1699. április 27-én a nagyszebeni „Petrus *Hermannus*” a bölcsészeti karon magisterré avattatott. (Dekanat-Buch. III. k. 379. l.)

1702. május 17-én elhunyt Wittenbergben „Herr Michael *Germann* S. S. Theol. Studiosus aus Siebenbürgen” (Halottaskönyv. VI. k.), aki 1701 nov. 23-án iratkozott be az egyetemre s az anyakönyv adatai szerint: „Michael Herrmann, Kirchberga Transylvanus”.

1703. június 29-én *Göldner* János a consistorium végzése értelmében megnősült. Az 1560 óta fentmaradt házassági könyvben egyedülálló eset emléke így adja elő a dolgot: „H. Jo. Göldner studiosus aus Siebenbürgen ist mit Johanna Barbara Elstermannin auf Bescheide Consistorii in Consistorio v. H. M. Vriszmann den 29 Junii 1703. copuliret worden.” (Trau-Buch. V. k.) *Göldner* személyi adatai az anyakönyvben a következők: „Johannes Göldner Betulâ Transylvanus.” Sajnos, a consistoriumi jegyzőkönyvekhez, amelyek az esetre fényt vetnének, nem sikerült hozzáférnem.

1712. áprilisában „Stephanus *Aunerus*, Mediâ Transylvanus” az orvostudományi licentiatusért disszertált „De Vulneribus, eorundem que symptomatis” címmel a wittenbergi egyetem orvosi karán. (Anyakönyv. VIII. k. 11/a. l.)

1739. április 20-án a nagyszebeni „Johannes *Bruckner*” a bölcsészeti karon magisterré avattatott. Ekkor ő már „in gymnasio patrio Conrektor designatus” volt. (Dekanat-Buch. IV. k. 113. l.) *Bruckner* a hallei egyetem hallgatója volt, hol utóbb tanítóskodott is. Neve a wittenbergi anyakönyvben nem fordul elő. Bizonytalán iktatás nélkül szerezte meg a magisteri fokozatot.

1746. novemberében a brassói „Michael Girard“ a bölcsészeti karon magisterré avattatott. (Dekanat-Buch. IV. k. 150. l.) Ő az utolsó erdélyi, aki a wittenbergi egyetemen tudományos fokozatot nyert.

1750. április 11-én a tübingiai Jo. Rudolphus *Ringleb* Stammbuchjába emléksorokat írt három erdélyi hallgató: „Georgius *Hoffmann* Rupb. Transylvanus. Theol. Cult.“, aki egy Propertius idézetet jegyzett be emléksorul. „Martinus *Dévai* Transylvanus Corona Hung. SS. Th. et Ph. C.“ a Korinthusiakhoz írott levél VII. 3. sorát idézi. Végül „Martinus *Georgii* Schenckino-Transilvanus Theol. Cult“ a következő sort ajánlja emlékezésül: „Virtus per mala et probatur et constat.“

1750 után az erdélyi hallgatókról a felsorolt forrásokból már csak az egyetemi iktatásokat őrző anyakönyv emlékezik meg.